

Halász Ignác mint lapp mesegyűjtő

1884 a délebbi lappok nyelvének és kultúrájának a kutatása szempontjából jelentős esztendő. A norvég Just Knud Qvigstad, aki 1878-ban az északi-lapp Kautokeinóban kezdte el a gyűjtőmunkát, ebben az esztendőben jutott el először az áselei-lapp Hatfjelldalenbe, a legdélebbire a fontos gyűjtőpontjai között. A finn Kaarlo A. Jaakkola az egy évvel korábban Helsinkiben alapított Finnugor Társaság ösztöndíjasaként járt ugyanekkor Jämtlandon, abból a célból, hogy a lapp nyelvet lejegyezze (Jaakkola 1886: 90). Magyarországról pedig Halász Ignác jött a lappokhoz – ő is most először. Halász az álmát tanárának, Budenz Józsefnek a sokoldalú segítsége révén, ill. a Magyar Tudományos Akadémia ösztöndíjának köszönhetően tudta megvalósítani. Jaakkola és Halász egy darabig útitársak is voltak.

Halász 1855. május 26-án született Tésén, egy kis bakonyi faluban. Nélkülözésekkel teli iskolaévek után 1873-ban Budapestre jött tanulni, ahol Budenz bűvkörébe kerülve a nyelvtudományi stúdiumok mellett kötelezte el magát. A lappal intenzíven akkor kezdett el foglalkozni, amikor Szilasi Móriccral együtt részt vett egy 1876-ban kiírt pályázaton.¹ A közösen írt munkájuk jutalmat nyert. Halász számára ez a kitüntetés ösztönzést adott ahhoz, hogy még jobban elmélyüljön az anyagban (Szilasi 1903: 14).² Már csak az ő nevének jelenik meg azután az átfogó *Svéd-lapp nyelvtan* című cikk a Nyelvtudományi Közlemények 16. kötetében (Halász 1880). Még ugyanebben a kötetben következik a *Svéd-lapp olvasmányok* (Halász 1881a).³ Ezek, más egyéb munkák mellett (többek között Halász 1881b), kutatóútra ösztönzik Halászt. Az utazás megszervezését megnehezítette az a körülmény, hogy Halász 1878-tól a székesfehérvári reáliskola tanára volt, és nehézkesnek bizonyult az első útja számára egy legalább egyhónapos rendkívüli szabadságot biztosítani.

Az előjáróban említett három kutató közül Halász tette közzé elsőként az eredményeit,⁴

¹ Az volt a feladat, hogy egy rövid svéd-lapp nyelvtant kellett összeállítani – egyrészt Budenznek a malå-beli umei-lappoktól Budapesten 1873-ban lejegyzett, és a Nyelvtudományi Közlemények XII. kötetében publikált szövegei (Budenz 1876), valamint Lindahl-Öhrling szótára (1780) alapján, amely egy grammatikai áttekintést is tartalmazott. Budenz tíz eredeti szövege a 164–171. oldalon, a hozzátartozó Glosszárium és a malåi-lappoktól feljegyzett egyéb lexikon a 185–212. lapon található. A cikke tartalmaz még kivonatokat régi vallásos irodalmi fordításokból (172–184) és egy ehhez tartozó Glosszáriumot (213–220).

² Szilasi a Budenz-feljegyzések évének 1874-et tartja (1903: 14), Budenz maga 1873-at adja meg (1876: 161).

³ A 16. kötet címlapja az 1881-es évszámot viseli. A NyK 16 mindkét tanulmányának van egy különlenyomatos összefoglalója 1881-ből (*Svéd-lapp nyelvtan és olvasmányok*. Ugor füzetek 3).

⁴ Qvigstad hatfjelldaleni feljegyzései – néhány kivétellel (Qvigstad – Sandberg 1888: 46–47/91–93) – csak 1924-ben jelentek meg (Qvigstad 1924). Ebben a kiadványban azonban a 1887-es feljegyzéseiről van szó, második ottani tartózkodása idejéből. Qvigstadot a 80-as években első sorban az északi jövevényszavak érdekelték kutatómunkája szempontjából. – Jaakkola szövegeit Eliel Lagercrantz tette közzé 1957-ben a *Lappische Volksdichtung* című kötetének függékében (Lagercrantz 1957: 142–216).

melyek, mint ismeretes, Karl Bernhard Wiklundtól erős kritikában részesültek (Wiklund 1893). Halász megvédte magát és arra hivatkozott, hogy Wiklund kritikájában egyoldalúan „főleg a gyűjtött anyagnak fonetikai oldalával foglalkozik s hogy legföljebb még a szó-kincset méltatja némi figyelmére” (Halász 1893b: 206). E recenzió alapján alig érezte magát indítatva arra, hogy az újabb – rövid – feljegyzések számára változtasson a transzkripción,⁵ egyébként is, Budenz révén megerősítve érezhette magát.⁶

Halásznak bizonyára nem voltak olyan jó fonetikai ismeretei, mint néhány más akkori finnugor kutatónak, valamint ideje sem volt arra, hogy az adott nyelvjárás hangtani viszonyait alaposabban tisztázza, mielőtt az egyes szavak vagy szövegek leírásának nekifogott. Három útja során mindössze mintegy fél évet töltött a lappok között. Célja „a nyelvnek a maga egészében való megismerése” volt (Halász 1893b: 206; Halásznál ritkított), amely a nyelv minden szintjét felöleli, és törekvése, „hogy mennél több, az élő kiejtést híven föltűntető, szöveget kapjak, mert csakis ezek alapján nyerhetünk valamely hű képet és csakis ezeknek alapján állapíthatjuk meg biztosan a nyelvtani alakokat és az alakok használatát” (Halász 1887b: 337). De természetesen a nyelvtörténeti-összehasonlító szempont is felbukkan a nyilatkozataiban. Így pl. a Budenz-émlékkönyv számára írt cikkében „a lapp hang-, alak- és mondatán összehasonlító földolgozása”-nak szükségességéről ír (Halász 1884: 113). Ennek megfelelően kellett figyelmét is megosztania. Emellett a jövőbe mutató, s az egészre irányuló szemléletmód mellett különös érdeklődést mutatott a folklór mint néprajzi kincs iránt. Éppen ez adja Halász publikációinak jelentőségét. Már gimnazista korában gyűjtött népmeséket és népdalokat, még hozzá horvát népdalokat (Szilasi 1901: 137, 1903: 5), s így szerezte első ilyen irányú tapasztalatait. Halász – a tisztán nyelvtani anyag mellett – párbeszédeket és önálló mondatokat is feljegyzett és publikált, de az, hogy valaki ismeri a folklórt és prózai folklórszövegeket is tud mesélni, Halász szemében kitüntette az informátort.⁷ Erősen csökkent viszont az érdeklődése, ha egyáltalán nem, vagy csak kevés népköltészetet tudott feljegyezni. A karesuandoi lappokról, akiknek a (tornei-lapp) nyelvét második útja során 1886 őszén Tromsöben akarja tanulmányozni, így tudósít: „Nagyon bajos volt az itteni lappoktól meséket⁸ kapnom, mert ők is nagyobb rész a Laestadius által 1840-ben Kautokeinóban alapított vallásfelekezethez tartoznak,⁹ melynek híveit túlzott,

⁵ Egyes feljegyzéseivel kapcsolatban, amelyeket 1894 március-áprilisában Budapesten tett, a következőket állapítja meg: „A lappjaimmal töltött rövid idő alatt is meggyőződtem, hogy első közleményeim hangalakján most sem kell sokat változtatnom” (Halász 1896: 198).

⁶ Így pl., amikor Budenz egy hozzá írott levelében „Wiklund és Paasonen fonetikai írásáról szólván, ezt mondja: »Általában ne legyünk azon, hogy minden fonetikai subtilitásnak valódi szükség és haszon nélkül írásmódunkban kifejezést adjunk«” – Szilasi alapján idézve (1903: 12).

⁷ Különösen első útja idején Halász a népköltészeti gyűjtésen kívül más feljegyzéseket is végzett, ami csak részben függ össze avval, hogy adatközlői nem tudtak vagy nem akartak mesélni. Halásznak először meg kellett ismerkednie adatközlői nyelvvel és meg kellett tanulnia velük kommunikálni.

⁸ Halász a „mese” szót tágabb értelemben használja az úti beszámolóiban. Pl. az első útról szóló beszámolóban a prózai szövegek között csak két fajtát különböztet meg; meséket („tulajdonképeni népmesék” és „egyéb népeknél divatos mesékkal azonos alakúak”) és elbeszéléseket, „melyek mindennapi életükről szólnak” (Halász 1885b: 345). A következőkben közölt „mesék” részben mondák. Olykor a beszámolóiban Halász a „monda” fogalmat is használja, pl. 1887b: 341; itt szerinte történeti mondákról van szó. Szövegkiadásaiiban pedig különbséget tesz a különböző népköltészeti műfajok között.

majdnem rajongó vallásosság jellemzi és egyképpen tartózkodnak szesz italoktól és mesék elmondásától” (Halász 1887a: 4).¹⁰ Ezért továbbutazik az áselei-lapp területen fekvő Hatfjelldalenba.¹¹ Itt, mint más területeken is, nagyobb sikereket ér el. Halászban nyilvánvalóan megvolt a képesség, hogy megnyerje magának a lappokat és bizalmukba férközzön.¹²

Halász első útja majdnem három hónapra Svédországba vezetett, Jämtlandon kívül a lulei lappok földjére (Jokkmokk) is elutazott, ahol nemcsak lulei-lapp, hanem néhány pitei-lapp szöveget is lejegyzett egy Arvidsjaur vidékéről való tanítótól, aki pedig már elsvédeseedett (Halász 1885b: 343).¹³ A lulei- és pitei-lapp szöveghezama együtt jelent meg egy szótárral 1885-ben (Svéd-lapp nyelv I). Ha a mesei anyagot nézzük, akkor Qvigstad *Die lappischen Märchen- und Sagen-varianten* című könyve alapján (Qvigstad 1925) e kötet meséit Aarne–Thompson típusmutatójának¹⁴ megfelelően nyolc típusba sorolhatjuk, melyek öt mesére jutnak.¹⁵ Kettő közülük állatmese, kettő pedig a rászedett ördög-típusú. Egy évre rá jelent meg a jámtlandi-lapp nyelvjárasterületen gyűjtött „Jemtlandi lapp nyelvmu-

⁹ Halász 1887b: 325 helyesen említi, hogy Laestadius Karesuandóban alapította az 1840-es években ezt a vallási mozgalmat, tehát éppen abban az egyházközségben, ahova valók voltak Halász informátorai. Laestadius ott volt pap. Kautokeino pedig azért került az első helyre a laestadianizmus történetében, mert ott törtek ki vallási zavargások az 1850-es évek elején.

¹⁰ A karesuandoi lappok között szerzett tapasztalatokat Halász konkrétan írja le a *Második lapp-földi utam* című úti beszámolóban. Amikor felszólítja az első informátorát Tromsöben, hogy mondjon olyan meséket, amelyeket más nyelvjárásból együtt átdolgoztak, „erre először elkezdett nevetni, hogy minek ez a bolondság, aztán midőn tovább faggattam, majdnem dühbe jött és ott hagyott faképnél. Azóta színét se láttam” (Halász 1887b: 325). Másnap Halász más informátort keresett. „Kezdetben ez sem akart mesét mondani, de midőn aztán minden meséért külön díjat ígértem neki, a pénz még a vallásos lapp szívét is meglágyította és első nap mindjárt két mesével gazdagította gyűjteményemet” (uo.). A következő napon már többre került az informátor tudása. A harmadik adatközlőt „már semmi szín alatt sem lehetett profán dolgok elmondására rábírní” (uo.).

¹¹ Halász szerint ez umei-lapp terület. A fő informátor itt egy újtelepes családból származó 20 éves, Ole Bendiksen nevű lapp fiatalember volt, aki egy évvel később, Qvigstad gyűjtése során, a legfontosabb hiteles személynek számított (Qvigstad 1924). Halász szakadatlanul dolgozott vele: „Kora reggeltől késő estig, csak az étkezésnél tartva rövid pihenőt, folytattam vele tanulmányaimat, gyűjtöttem tőle a szövegeket. Kívüle még egy Svédországból ájtott leánytól és a legény atyjától kaptam néhány szintén igen érdekes mesét” (Halász 1887b: 333). – Tromsöből Halász jóhiszeműen fordult délnek: arra hivatkozott, hogy Qvigstad a karesuandoi lappal foglalkozik (Halász 1887a: 4). De Qvigstad nem publikálta soha a karesuandoi lappoktól feljegyzett meséit, amelyeknek a típusaira 1925-ben megjelent típusmutatójában utal, talán, mert ezek nem képviselik a norvégiai lappok szóbeli hagyományát.

¹² Nagyon jól értett a lappok nyelvén is. Így pl. ő maga is mondott vagy olvasott nekik meséket, hogy legyőzze a meséléssel szemben érzett idegenkedésüket.

¹³ Halász fő lulei-lapp informátora Jokkmokkban (Vaikijaur), egy elszegényedett lapp, aki nap-számmal kereste kenyerét, szintén a laestadianizmus híve volt, és eleinte ő se akart mesét mondani.

¹⁴ Qvigstad katalógusa az Aarne FFC 3, 8 és 25-ön alapszik. Thompson bedolgozta Qvigstad adatait az általa továbbfejlesztett Aarne-féle katalógusba (Aarne–Thompson), azonban mégis kimaradt néhány Qvigstad által felvett új típus.

¹⁵ A tőle feljegyzett „meséket” tekintve Halász maga egészen más számokat említ a beszámolóiban, mert – mint már mondtuk – a „mese” szó nála különböző mondafajtákat is jelöl.

tatványok” (Halász 1886, Svéd-lapp nyelv II), amely Qvigstad alapján tíz típust tartalmaz, s ezek kilenc állat- és tündérmesére, ill. Schwankra oszlanak. Magyar fordításban néhány, az első gyűjtőútján különböző nyelvjárásokból feljegyzett szöveget részletes úti beszámoló-jában is publikált.¹⁶ A már említett utazás ugyanebben az évben, melynek során Halász Tromsøbe és onnan az áselei-lapp Hatfjelldalenba jutott, s amelynek szövegeit már 1887-ben közzétette (Svéd-lapp nyelv III), 23 mesét eredményezett, melyek 32 típust képviselnek. Ezek közül csak kettő származik a karesuandoi lappból, a többi délebbre jegyezte fel.¹⁷ Nagyon sikeres volt Halász harmadik s egyben utolsó útja 1891 nyarán, melyet újfent a Magyar Tudományos Akadémia támogatott anyagilag, és amely során Halász a legtávolabbra jutott északra. Az volt a célja, hogy kiegészítse anyagát, valamint, hogy a számára még ismeretlen középső svéd-lapp területeket kutassa nyelvi szempontból. Közel három és fél hetes – egyben az út során leghosszabb – tartózkodása a norvég Saltdalenben igen eredményes volt. Az ott pitei-lapp dialektusban lejegyzett szövegeket kötetbe foglalta össze, mely a magyar fordítással és megjegyzésekkel 332 oldalt tesz ki (Halász 1893a, Svéd-lapp nyelv V), s a folklórszövegek 23 mesét is tartalmaztak, 27 típusból, az állatmeséktől a Schwankig. Ez egyetlen család repertoárja volt, ahol a lány, Else Britta Stomak volt a fő mesélő, „egy nyomorék púpos, lábatlan teremtés ... , a ki szellemileg rendkívül ki volt fejlődve” (Halász 1891: 705). A többi családtag pedig asszisztált.¹⁸ Halásznak alkalmmalig máskor is volt női informátora, ennek ellenére Else Britta Stomak volt az egyetlen igazi női mesemondója.

Ha a Halász által feljegyzett meséket és az általuk képviselt típusokat Qvigstaddal vetjük össze, különösen azzal, amit ő a négykötetes *Lappiske eventyr og sagn* (Qvigstad 1927–29) című munkájában publikált, bizony Halászné mindent összevetve kevésnek bizonyul. De egy ilyen összevetésnél nemcsak azt kell figyelembe venni, hogy Qvigstad több mint ötven éven át gyűjtött. Ha Halásznak mint mesegyűjtőnek az eredményeit méltatjuk, azt is figyelembe kell vennünk, hogy *hol* gyűjtött ő. Azóta, hogy Jonas A. Nensén lelkész 1819 és 1825 között a déli lapp vidék különböző helyein az első mesefeljegyzéseket végezte (s amelyek lapp eredetiben azóta sincsenek publikálva), bizonyos onnan származó mesetípusokat ismételtelen feljegyeztek, egyeseket még hozzá a legújabb időkben. Vonatkozik ez mindenek előtt a rókamesékre¹⁹ és a rászedett ördög-mesékre, akinek a szerepében a lap-poknál a stalo lép fel. A „normál” repertoár eszerint tehát igen szűkös. Halász feljegyzett ilyen meséket is,²⁰ feltűnő azonban, hogy a svéd-lapp nyelvterületen feljegyzett tündér-

¹⁶ A későbbi útjairól szóló beszámolókból is van néhány szöveg (Halász 1887b, 1892). Lapp szövegközléseinek magyar fordításai ezektől bizonyos mértékben eltérnek.

¹⁷ Egyetlen Tärnából való kivételtől eltekintve Hatfjelldalennél származnak.

¹⁸ A együttműködés úgy történt, hogy a meséket Halász előbb elmondatta, de közben nem jegyzetelt. „Ilyenkor egyes helyeknél vagy az atya vagy az anyja, később pedig hétszámra ott időző nagynénje szólt közbe és hol helyreigazítottak, hol pótoltak valamit. Csak miután a családi tanácsra keresztül ment, vetettem papírra az egyes elbeszéléseket” (Halász 1892: 265). – Az ezen az úton gyűjtött más anyagokat ld. Halász 1890–92.

¹⁹ Az állatmesék más csoportjai lényegesen kevésbé fordulnak elő. Feltűnő a „Vadállatok és háziállatok” (AaTh 100–149) csoportjának hiánya a svéd-lapp területen.

²⁰ A svéd-lapp területről ránkmaradt – s számomra is csak az archívumokból ismert – rókamesék részaránya jó egyharmados (az állatmesékben összesen a részarány még magasabb), a rászedett ördög-mesék aránya pedig egynegyed.

mesék túlnyomó része ötöle származik. Az általa feljegyzett variánsok sok esetben az egyetlen példát jelentik nemcsak erről a vidékről, hanem több esetben az egész lapp nyelvterületről.²¹

A Vilhelmina vidékről származó svéd nyelvű mesékkel kapcsolatban – az ottani lappok az áselei-lapp dialektust beszélik – megállapítható, hogy a 19. század utolsó évtizedeiben a svéd újtelepesek mesekincse igen leapadt már, s hogy csak kevesen voltak, akik mesélni tudtak (Geijer és mások 1945: 17). A délebbi lappoknál valószínűleg ugyanez a helyzet állt fenn. A jámtlandi-lapp nyelvterülethez tartozó Skalstuganról Halász nemcsak azt írja le, hogy nehéz volt népmeséket kapni, hanem azt is, hogy „gyermeküknek már nem is igen mondanak el e féléket” (Halász 1885b: 333),²² és első útja eredményeit a következőképpen foglalja össze: „A lappok azonban ... általában nem igen tudnak mesélni. A régi hagyományokra egyik vagy másik emlékszik ugyan még, de már nem tudja azokat előadni. E helyett egészen új divatú mesélgetés kezd közöttök lábra kapni. Mindenki a saját életében vele történt valamely nevezetesebb eseményt vagy eseményeket mond el a kíváncsi hallgatóságának” (Halász 1885b: 350 k.). Halász többször a vallás befolyásával magyarázza ezt a visszaesést, nemcsak az északon ható laestadianizmuséval, hanem a délen, így a jámtlandi-lapp területen ható vallásokéval is. A vallási alapok fontos tényezőt jelentenek, de amint az a fent közölt idézetből kiderül, itt nyilvánvalóan az elbeszélési szokások és az ízlés megváltozásáról is szó van: új műfajok kerülnek előtérbe. Ez a változás nem egyformán érinti valamennyi népköltészeti műfajt, ezért nem lehet különbségtétel nélkül, általában a mesélés visszafejlődéséről beszélni. A jámtlandi-lapp skalstugani területen, amikor az ottani lappoknak mintegy a mesélésre való biztatásként egy pár mesét olvasgatott az eddigi gyűjtéséből, Halász azt tapasztalta, hogy „roppantúl tetszett nekik a dolog és nagyokat nevettek az ostoba óriáson, a kit a lapp ember minduntalan megcsal” (Halász 1888: 286). Itt tehát nyilvánvalóan stalo-mondákról volt szó (legalábbis olyan mesékről, amelyekben stalo szerepel), és ezek később is népszerűek voltak, fel is jegyezték őket. Annak a kunyhónak a szolgájában, ahol megszállt, olyan mesélőre akadt, aki nem kérte sokáig magát. Johan Johansson a három kunyhó vagy sátor lakóinak elmondása szerint „sokszor éjfélig is tartja őket meseszóval” (uo.).

²¹ Hiányzanak viszont Halásznál a rátóti-történetek. Qvigstad (1925) is csak két típusra (egy-egy variánssal) utal a svéd-lapp területen: megtalálhatók viszont Nensén gyűjtésében Ásele vidékéről. Ebből az alcsoportból összesen 19 típus található a lapp mesehagyományban, 45 variánssal (Bartens 1997b), amelyeket főleg a norvég-lapp Varanger-területen meg ennek a tágabb környékén jegyezték fel. – Qvigstad a lulei-lapp Tysfjorból különféle meséket jegyzett fel és publikált – köztük egy sor állatmesét és egy-két tündérmesét is –, de a lulei-lapptól délebbre fekvő területből nála csak öt különféle típus található. Ezek főleg a rászedett ördög mesetípusokhoz tartoznak, de az AaTh 975* típus is előfordul három variánsban. Ezekben a variánsokban stalo (és felesége) szerepel. Az ötödik típus egy Schwank. Qvigstadnak mind az öt típusból egy-egy Hatfjellidalenban feljegyzett variánsa van, és összesen tíz variánsa van a déli és pitei-lapp területből (nyolc meseszövegben). – Jaakkolának csak három mesét sikerült feljegyezni, két tündérmesét meg egy AaTh 975* típusú mesét (amelyben megint stalo és a felesége szerepel).

²² Más helyen azt írja, hogy meséket nem szívesen mondanak el „és a fiatalabb nemzedék a déli lappoknál már alig is tud ilyeneket” (1890: 474). – Jaakkola arról panaszkodott, hogy nem akartak neki mesélni, noha megtehették volna, és meg kellett fizetnie egy embert, hogy kövesse egy közelfekvő helyre, mivel a felesége nem engedte meg, hogy a férje a kunyhójában jelentéktelen óriás-történeteket és más hasonlókat meséljen (Jaakkola 1886: 92).

Az említett vilhelminai mesékkel kapcsolatban felvetődik a norvég oldalról érkező befolyás kérdése is, ugyanis ott dolgoztak azok a férfiak, akik a Lofot-szigeteki halászzattal, illetve favágással keresték kenyerüket, s ők meseanyagot is hozhattak magukkal, ugyanis a vízvázlatzó túloldalán még előbb volt a mesehagyomány (Geijer és mások 1945: 23–25). Ebben a tekintetben is valószínű a párhuzam a délebbi lapokkal. Legfontosabb mesemondóit Halász a norvég oldalon találta. Bár a Saltdalenban lakó lappok, akik között lényegében a pitei-lapp mesekincset feljegyezte, a szomszédos svéd arjeplogi egyházkerületből származtak, és bár a Stomak-család, Halász véleménye szerint „őrizett meg egyes régi mondákat, közmondásokat, babonákat, dalokat, melyek a lappok szellemi életének megismerésére igen becses adalékokul szolgálnak és tapasztalatom szerint egybeült már nagyobbreszt feledésbe merültek” (Halász 1893a: IV), mégis pl. a tengeri kísértetekről szóló mondák, amelyeket Halász szintén Else Britta Stomaktól jegyzett fel, s amelyek tipikusak a Jeges-tenger partvidékén, azt mutatják, hogy nyilvánvalóan új mondaanyag került a szóban forgó család folklórkincsébe az új környezetben. Miért ne került volna be új meseanyag is? A Saltdalenban élő öt-hat lapp család tagjai mindenesetre januártól egész április közepéig a Lofotok szigetcsoporton folyó halászatokban vettek részt és másképpen is kapcsolatban voltak a norvégokkal, mindannyian értettek norvégul is (Halász 1892: 259), mindenképpen megvolt a lehetőség a mesék átvételére.

Halász 1893-ben magántanári képesítést nyert a budapesti egyetemen, és 1901. április 9-én fiatalon halt meg mint a kolozsvári egyetem magyar és ugor összehasonlító nyelvészet nyilvános rendes tanára. Kolozsváron, ahol 1894-től kezdve tevékenykedett, más munkákkal foglalkozott, de a fő érdeme a lappológia területén végzett munkája maradt. Ő nem csupán úttörő volt, aki a délebbi lapp dialektus népnyelvén az első átfogó szöveggyűjteményeket és az önálló dialektusokon nyugvó első szótárakat elkészítette. A Magyarországon meséi és Grimm-mesefordításai révén (*Móka bácsi meséi*) széles körben ismertté vált Halásznak²³ köszönhetjük azt, hogy előkerült a lapp elbeszélő hagyomány mesekincse, amely nélküle – részben legalábbis – sosem került volna meg, s később már nem is kerülhetett volna elő. Eliel Lagercrantz, aki Qvigstad és Halász mellett a lapp folklór harmadik nagy gyűjtője, az I. világháború utáni időkben más lapp területekről számos mesét le tudott jegyezni, de a svéd-lapp területről csak két mesére tett szert.²⁴ Az első világháború után ezen a területen egyáltalán csak nagyon kevés mesét jegyeztek fel. Ezt tekintetbe véve rögtön szembetűnik Halász gyűjtésének a jelentősége. De értékesek a hajdani mesélésről szóló, a lappoknak a meséléshez való viszonyára vonatkozó adatai is: az ilyenféle ritkaság.

(Molnár Judit fordítása)

²³ Az először újságokban megjelent saját mesék több kiadást értek meg. Az 1950-es és 1960-as években Halász saját neve alatt is megjelentek Bukarestben. A *Gyermekmesék. Grimm-testvérek után* (Budapest 1878) című kötetet is többször kiadták.

²⁴ Ezek rászédett ördög-mesék.

IRODALOM

- AARNE–THOMPSON 1961. Aarne, Antti – Thompson, Stith: *The Types of the Folktale*. 2. revision. Helsinki. (FF Communications 184.)
- BARTENS 1997a. Bartens, Hans-Hermann: Vom Sammeln und Publizieren saamischer Märchen. *JSFOu* 87: 21–54.
- BARTENS 1997b. Bartens, Hans-Hermann: A lapp meseanyagokról. *Folia Uralica Debrececiensia* 4: 9–36
- BUDENZ 1876. Budenz József: Svéd-lapp nyelvmutatványok. *NyK* 12: 161–220.
- GEIJER és mások 1945. Geijer, Herman – Liljeblad, Sven – Dahlstedt, Karl-Hampus (szerk.): *Svenska sagor och sägner*. 9. Sagor från Åsele Lappmark. Upptecknade av Olof Petter Pettersson. Stockholm.
- HALÁSZ 1880. Halász Ignác: Svéd-lapp nyelvtan. *NyK* 16, 1. füzet: 1–96.
- HALÁSZ 1881a. Halász Ignác: Svéd-lapp olvasmányok. *NyK* 16, 2. füzet: 165–236.
- HALÁSZ 1881b. Halász Ignác: Orosz-lapp nyelvtani vázlat. *NyK* 17, 1–45.
- HALÁSZ 1884. Halász Ignác: A lapp nyelvjárások. *Budenz-Album*. Budapest. 107–114.
- HALÁSZ 1885a. Halász Ignác: *Svéd-lapp nyelv* I. Lule- és Pite-lappmarki nyelvmutatványok és szótár. Budapest. (Ugor Füzetek 7.) Változatlan szöveg megjelent két különböző cím alatt: Svéd-lapp szövegek és Svéd-lapp szótár a Lule- és Pite-lappmarki szövegekhez. *NyK* 19: 161–286 ill. 329–464.
- HALÁSZ 1885b. Halász Ignác: A svédországi lappok között. *Budapesti Szemle* 41: 321–354.
- HALÁSZ 1886. Halász Ignác: *Svéd-lapp nyelv* II. Jemtlandi lapp nyelvmutatványok. Budapest. (Ugor Füzetek 8.) Változatlan szöveg megjelent cím alatt: Svéd-lapp szövegek. II. Jemtlandi lapp nyelv. *NyK* 20: 73–146.
- HALÁSZ 1887a. Halász Ignác: *Svéd-lapp nyelv* III. Ume- és Tornio-lappmarki nyelvmutatványok. Budapest. (Ugor Füzetek 9.)
- HALÁSZ 1887b. Halász Ignác: Második lappföldi utam. *Budapesti Szemle* 51: 321–343.
- HALÁSZ 1888. Halász Ignác: Lapp földön. *Magyar Salon* IX (június): 280–288.
- HALÁSZ 1890. Halász Ignác: Nyolc nap a skalstugu-hegységbeli lappok közt. *Földrajzi Közlemények* XVIII: 446–476.
- HALÁSZ 1890–92. Halász Ignác: Kisebb Lule-lappmarki nyelvjárások. *NyK* 22: 299–319.
- HALÁSZ 1891. Halász Ignác: Harmadik lappföldi utamról. *Magyar Akadémiai Értesítő*. Budapest. 704–708.
- HALÁSZ 1892. Halász Ignác: Harmadik lappföldi utam. *Budapesti Szemle* 70: 253–284.
- HALÁSZ 1893a. Halász Ignác: *Svéd-lapp nyelv* V. Népköltési gyűjtemény a Pite lappmark Arjeppluogi egyházkerületéből. Budapest.
- HALÁSZ 1893b. Halász Ignác: A déli lapp nyelv hangjairól. *NyK* 23: 206–215.
- HALÁSZ 1896. Halász Ignác: Déli lapp szövegek. *NyK* 26: 198–201.

- JAAKKOLA 1886. Maisteri K. Jaakkolan matkakertomus Suomalais-ugrilaiselle Seuralle 17 p. syyskuuta 1884. *JSFOu* I: 90–94.
- KECSKEMÉTI–PAUNONEN 1974. Kecskeméti, István – Paunonen, Heikki: Die Märchentypen in den Publikationen der Finnisch-ugrischen Gesellschaft. *JSFOu* 73: 205–265.
- KERESZTES 1996. Keresztes, László. Die Aufnahme von K. B. Wiklunds Arbeiten in Ungarn. In: *Laponica et Uralica*. Szerk. Lars-Gunnar Larsson. Uppsala. 351–357. (Acta Universitatis Upsaliensis. *Studia Uralica Upsaliensia* 26.)
- LAGERCRANTZ 1957. Lagercrantz, Eliel: *Lappische Volksdichtung* I. West- und südlappische Texte. Anhang: K. A. Jaakkolas Sammlung südlappischer Texte. Helsinki. (MSFOu 112.)
- LAKÓ 1986. Lakó György: *Chrestomathia Laponica*. Budapest.
- LINDAHL–ÖHRLING 1780. Lindahl, Ericus – Öhrling, Johannes: *Lexicon Lapponicum cum interpretatione vocabularum Sveco-Latina et indice Svecano Lappico ... nec non auctum grammatica Lapponica*. Holmiae.
- QVIGSTAD 1924. Qvigstad, J.: Lappische Erzählungen aus Hatfjelldalen. In: *Kristiania-Etnografiske Museums skrifter* 1. Kristiania. 253–315.
- QVIGSTAD 1925. Qvigstad, J.: *Lappische Märchen- und Sagenvarianten*. Helsinki. (FF Communications 60.)
- QVIGSTAD 1927–29. Qvigstad, J.: *Lappiske eventyr og sagn*. I–IV. Oslo. (Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie B: Skrifter III, X, XII, XV.)
- QVIGSTAD–SANDBERG 1888. Qvigstad, J. – Sandberg, G.: Lappische Sprachproben. *JSFOu* III: 1–104.
- SZILASI 1901. Szilasi Móric: Halász Ignác. *Budapesti Szemle* 107: 135–142.
- SZILASI 1903. Szilasi Móric: Halász Ignác L. T. emlékezete. *A Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek* 11: 11. Budapest.
- SZINNYEI 1896. Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái*. IV. kötet (Gyalai–Hyrtl). Budapest 1896.
- WIKLUND 1893. Wiklund, K. B.: Die südlappischen forschungen des herrn dr. Ignác Halász. *JSFOu* 11, 2.